

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1325589/4

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב אליעזר איגרא, הרב שלמה שפירא, הרב מיכאל עמוס

המערער: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד יהונתן קניר)

נגד

המשיבה: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד ציפי פיק)

הנדון: חובת הבעל במזונות אישה שאינה חייבת בגירושין והמתנה את הסכמתה להם בקבלת חלקה ברכוש תחילה

פסק דין

לפנינו ערעורו של האיש על החלטת בית הדין הרבני האזורי תל אביב (הדיינים: הרב צבי בן יעקב – אב"ד, הרב יצחק הדאיה והרב משה בצרי) מו' באב התשפ"א (15.7.21) שבה נקבע כי חיובו של האיש במזונות אשתו יימשך עד לסידור הגט בפועל ולקבלתה של האישה את חלקה ברכוש, למרות פסק הדין העירוני שקבע קביעה עקרונית בדבר גירושי הצדדים נוכח הסכמתם, וזאת לאורה של קביעתו של בית הדין מנגד כי מכל מקום סידור הגט בפועל ייקבע בהתאם להסכמה של שני הצדדים.

בהחלטה שבה ניתנה רשות הערעור קבע בית דיננו וביאר כי הרשות ניתנת משום שלא היה כלל צורך לבקש את הרשות, שכן ההחלטה האמורה היא החלטה סופית המקימה זכות ערעור, אך:

נוכח קביעתו של בית הדין כי אין האישה חייבת בגירושין והללו נקבעו רק בשל הסכמתה [...] ללא הסכמה אין חיוב להתגרש, באין חיוב גירושין – חיובי האישות, הכוללים חיוב מזונות אישה במקומם עומדים [...]

הנחת המוצא היא כי אישה שאינה חייבת בגט אכן זכאית למזונות.

הטענה כי אם כך הדבר הרי שהאיש שבוי בידיה ותוכל היא להותירו נשוי לה וחייב במזונותיה גם יחד – טענה תמוהה היא [...] אכן כך:

אם אין אישה חייבת לקבל גט – זכותה שלא לקבלו [...] אישה נשואה שאינה חייבת בגירושין – זכאית למזונות, אף אם אין הדבר נושא חן בעיני האיש.

ייתכן שסבור האיש כי יש יסוד לחייב את האישה בגט למרות דבריו של בית דין קמא [...] אלא שאם כך סבור הוא היה עליו לבקש מבית הדין, נוכח התנגדותה של האישה לסידור גט מיידי, כי יינתן פסק דין [...] הקובע חיוב בגט או איחויב בו באופן מפורש [...]

על פסק דין שכזה רשאי היה האיש לערער [...] אולם האיש לא ביקש פסיקה כאמור ולא ערער, וכל עוד אין פסק דין – אין מקום לכאורה לטענה כי האיש

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נתון לחסדי האישה הן בסוגיית הגירושין עצמה והן בתוצאתה שבנוגע לחיוב המזונות.

אם יחפוץ האיש לעמוד על ערעורו יצטרך אפוא, לכאורה, לבסס טיעון כי יש לפוטרו מן המזונות למרות כל האמור [...]

הנטל שיהיה עליו להרים כדי להביא לתוצאה שונה מזו שאליה הביאה החלטתו של בית דין קמא ("תוצאה שונה" היינו "בשורה התחתונה" להבדיל מן האפשרות שתקבל הטענה בדבר קבלת ההחלטה ללא שמיעת עמדתו, אולם לבסוף לאחר שתישמע עמדתו של האיש ייקבע שוב, ואף רטרואקטיבית, כפי שנקבע באותה החלטה) – נטל משמעותי הוא [...]

בכתב הערעור שאינו אלא בקשת רשות הערעור שאותה ביקש המערער לראות כערעור – ללא שיוסיף עליה ויענה לשנאמר בהחלטה האמורה כדי לנסות ולהרים את הנטל שעליו, האריך המערער לטעון לשאלת הגירושין והעדר הסיכויים לשלום בית, אולם כאמור – טענות אלה אין מקומן בערעור זה: את הטענות לחיוב גירושין, לרבות בנסיבות של העדר סיכוי לשלום בית וכו', יש לטעון בבית דין קמא, בתביעת גירושין: ככל שזו תתקבל יש להניח שיוכל המערער לתבוע את הפסקת חיובו במזונות אף בבית דין קמא, וככל שתידחה – יוכל לערער על פסק הדין, אך כל עוד לא כך נעשה אין מקום לבקש מבית דין הגדול לפעול כערכאה ראשונה ולדון בסוגיית הגירושין, וכל שכן שלא במסגרת תיק המזונות. את שאלת המזונות עלינו לבחון במשקפי המצב הקיים שבו אין פסק דין המורה על גירושין (שלא בהסכמת המשיבה) ואף אין הסכמה לגירושין (שכן הסכמה עקרונית המותנית בתנאים שלא התקיימו עדיין אינה הסכמה).

כל שנותר הוא לבחון את הטענה הנוספת שהעלה המערער – הן בכתב הערעור האמור והן בדיון לפנינו – כי ישנה פסיקה של בית דין זה (בהרכב אחר) הפוטרת בעל ממוזונות אשתו בנסיבות שבהן הוא מעוניין להתגרש והיא ממאנת, אף שאין לו עילת גירושין.

הפסיקה שאליה ציין המערער היא בתיק 907072/6. נעיר כי כידוע אין אנו חייבים לאמץ פסיקה של דינים אחרים בבית דיננו – בבית הדין הרבני לא נקוט הכלל של תקדים מחייב אף בנוגע למחויבות של בית דין אזורי לפסק בית הדין הגדול במקרה אחר, וקלידחומר שהרכב אחד בבית הדין הגדול אינו מחויב לפסיקת משנהו, אולם בין כך ובין כך נצרכים הדברים להיבחן לגופם, במנותק מהשאלה מי פסקם ובאיזה תיק. ולענייננו, מאחר שעל פסק הדין האמור מבקש המערער להסתמך ראוי להאיר את העיניים גם בשאלת הדמיון או ההבדל בין ענייננו לענייננו של אותו פסק דין:

אם היה המערער מעיין היטב בפסק הדין שעליו ביקש להסתמך היה נוכח כי בתחילת הדיון המצוי בו בשאלת חיוב המזונות "מעיקרו של דין תורה במי שמסרבת להתגרש" הובאו דעות כמה מגדולי הפוסקים הסוברים שמעיקר הדין "כל זמן שבפועל לא הגיע הגט ליד האישה (אם היא אינה מוגדרת כ'מורדת'), הבעל עדיין חייב במזונותיה" וכפי שצוין שם "כך כתב במשכנות יעקב (סימן טז), וכך נראה מההפלאה (קונטרס אחרון, סימן עז ס"ג), וכך כתב בחזון איש (הלכות כתובות סימן סט אות כא), והביאו לכך ראיה מגיטין (דף יא ע"ב)". אומנם חברינו חברי המותב שכתב את אותו פסק דין, הרה"ג זמיר, נהרי ולוז שליט"א, כתבו כי לדעתם פוסקים אלה "יחידים הם בדעה זו, ומרוב ככל הפוסקים, שדנו בפטור ממזונות לאחר חרם דרבנו גרשום, לא משתמע כך", אולם גם אם נקבל הנחה זו לא ננקל נוכל לקבל ערעור על פסק דין של בית דין אזורי הסבור כגדולי הפוסקים הללו. ייתכן אומנם שבית דין שאין לו עמדה ברורה משלו בסוגיה זו ומבקש להכריע להלכה רק על פי כללי הפסק יצטרך לפסוק שלא כדעה זו – לא מבעיא לפי האמור שדעתם של יחידים היא, אלא אף לו הייתה דעת רבים: כל עוד יש החולקים עליה, שהרי אין להוציא ממון מיד המוחזק

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

במקרה של מחלוקת הפוסקים ויכול המוחזק לומר 'קים לי', אולם כל עוד לא התברר לנו הדבר רשאים אנו להניח שבית הדין האזורי גיבש את עמדתו בסוגיה עקרונית זו כעמדה עצמית שלו על בסיס ראיות הפוסקים, ואין אנו יכולים להגדיר את פסק דינו כ"טעות בהלכה" המצדיקה את ביטולו במסגרת ערעור.

לא זו אף זו, לו שת המערער ליבו להמשך פסק הדין היה מבחין במובא שם מאוצר הפוסקים (סי' עז ס"ק ט אות ד) בשם רב נטרונאי גאון, במי ששלח גט לאשתו וסרבה לקבלו, שהשיב: "שאם נחתך הדבר בינו לבינה [...] ואין בינו לבינה אלא גט בלבד, ולא קבלה גיטה, אין לה עליו מזונות" ונוכח כי אף ההיסק שהסיקו מן הדברים שאם "העיכוב בקבלת הגט בפועל הוא רק ממנה, כבר נפטר ממזונותיה" אינו מוסב אלא על מצב כזה ש"נחתך הדבר [...] ואין בינו לבינה אלא גט" ויכול היה להבין כי כשיש בין הצדדים עוד את עניין חלוקת הרכוש – בפועל – הרי שאין הכרח, בלשון המעטה, לראות את מצבם כמצבם של מי ש"אין בינו לבינה אלא גט בלבד", וכעין המפורש באותה תשובה עצמה של רב נטרונאי שאם אכן יש בינו לבינה עדיין את עניין הכתובה והאישה מסרבת לקבל את גיטה עד שתקבל את כתובתה בפועל – יש לה מזונות. ואף בפסק הדין האמור שבו תומך המערער תדויותיו הביאו כעין זה בהמשך הדברים מפוסקים נוספים. (נעיר כי פלא בעינינו, אחר שהביאו מתשובת רב נטרונאי – איך השמיטו עניין זה המבואר בה ולא כתבוהו בפירוש על פיה אלא נסמכו לעניינה על דברי אחרונים.)

ומן הלשון ומן הסברה גם יחד נראה שאין הדברים אמורים דווקא בכתובה אלא אף בהסדרת יתר הדברים כל עוד אין מדובר במצב שבו "אין בינו לבינה אלא הגט" כלשון רב נטרונאי.

ונראה שכך הדברים אף משום שכשאין לבעל עילת גירושין והאישה אינה חפצה בהם – וכך גם אם סיבת סירובה היא מפני שמבקשת את המשך הביטחון הכלכלי שהעניקו לה הנישואין הכולל את חיוב המזונות – מאחר שאכן אין בה אשם, ולפחות כל עוד מצידה נכונה היא לשלום בית אם יואיל הבעל לחזור לחיקה וליטוש חיק אחרות שבו בחר, אף אם מבינה היא שהסיכוי שכך יהיה אינו רב – הרי שהנהיגו גדולי הדורות האחרונים לחייב את הבעל בפיצוי גירושין בנוסף לכתובה. ואומנם בשנים האחרונות פחתו המקרים שבהם נוהגים בכך, אלא שסיבת הדבר, כפי שביארנו בכמה פסקי דין, היא כי חלוקת הרכוש הנהוגה כיום טומנת בחובה גם את הפיצוי, ומכאן שגם מטעם זה יש לראות את הדרישה לקבלת חלקה של האישה ברכוש, בפועל, כמכילה את הדרישה הצודקת – במקרים המצדיקים לכאורה פיצוי כאמור – להתניית הגירושין בפיצוי, שכמוהו בכתובה, וכל עוד אין האישה מקבלת זאת הרי יש בינה ובינו מלבד הגט, רשאית היא לסרב לקבל את הגט כל עוד לא חויבה בו וזכאית היא בינתיים למזונות. (ולמען הסר ספק: אומנם המערער סבור כי אפשר היה לקבוע כי המזונות יבואו על חשבון חלקה של האישה ברכוש, אולם לא כך: גם כשעיכוב הגט הוא בשל הרכוש או הכתובה – כיוון שצודק הוא כשלעצמו זכאית האישה למזונות על חשבון הבעל, כך מן הדין, וכך גם מן הצדק שהרי לולי כך הייתה הדרישה הצודקת לקבלת הכתובה, הפיצוי או החלק ברכוש לרועץ לאישה ולא הייתה מהווה תמריץ לבעל לעשות את שמחויב הוא לעשות וליתן לה את המגיע לה, אלא להפך.)

עוד היה המערער יכול להבחין, לו עיין בפסק הדין שעליו ביקש להיסמך ודייק באמור בו 'מעבר לרמת הכותרת', כי אף בו נאמר כי:

[...] בבעל שיצר את המשבר במכוון, מתוך מגמה לנטוש את אשת נעוריו, ובשרירות ליבו הרע מבקש לסלקה מעליו, ושלא מתוך אשמה כל שהיא בחלקה [צ"ל: שלה] במשבר (וכגון שעניו נתן באחרת על פניה, וכדומה) – אכן היה מקום לדון בהשאת החיוב במזונות עד לקבלת הגט בפועל, ועל אף שהיא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מסרבת, ואין רצונה כלל בהחייאת ושיקום הנישואין מאין שהגיעו, לרוע מעלליו עימו.

אלא שחברינו, חברי אותו מותב, סברו וקבעו בנסיבות אותו מקרה כי "לא כן הם פני הדברים בנסיבות התיק שלפנינו", ומה ראייה היא משם למקרה דנן שבו נטש האיש את אשת נעוריו ועזב את הבית ללא עילה – וכך הם הדברים לפחות להנחת בית הדין האזורי, וכאמור אם טוען המערער אחרת הרי שעליו לבקש מבית הדין האזורי לפסוק פסק דין לגירושין ולהוכיח את תביעתו, היינו את העילות שלהן הוא טוען. כל עוד לא עשה כך הרי שעלינו לצאת מנקודת ההנחה כי בעניין זה הדין עם בית הדין האזורי, ומכאן כי לכאורה אכן מדובר ב"בעל שיצר את המשבר מתוך מגמה לנטוש את אשת נעוריו" וכו' שגם לפי פסק הדין שעליו סמך המערער את ידיו – מחויב הוא במזונות אשתו.

וכל זאת במסגרת הפרק באותו פסק דין העוסק בחיוב מזונות שמעיקר הדין.

בהמשכו של אותו פסק דין נדונה גם שאלת "חיוב מזונות לאחר חרם דרבנו גרשום, במקום שהאישה מסרבת לקבל את גיטה". לעניין זה נעיר בקצרה כי חברינו, חברי אותו מותב, הביאו את המחלוקת בין הרא"ם וסיעתו הסבורים כי גם לאחר 'חרם דרבנו גרשום' ובמקומות שקיבלו עליהם את 'חרם דרבנו גרשום' אף שאין הבעל יכול לגרש את אשתו בעל כורחה ללא עילה רשאי הוא לחדול מלתת לה מזונות, אף שהדבר עשוי – ולעיתים מכוון – לאלץ אותה להתגרש לבין הפוסקים הסבורים כי אין הוא רשאי וכלול הדבר ב'חרם דרבנו גרשום', שלא יכפה את האישה להתגרש באמצעות הפסקת מזונותיה. ואף כותבי פסק דין זה ציינו, ובצדק, שמנהג בתי הדין הוא לפסוק שלא כדברי הרא"ם ואף שלא יוכל הבעל לומר 'קים לי' כדעתו, אלא אם יש עילות נוספות לפטור אותו ממזונות.

אכן באותו פסק דין הסיקו בנסיבות אותו מקרה כי יש לסמוך על סברת הרא"ש, אבל כל כך למה?

ראשית משום שהסיקו שיש לחלק בין אישה שיש נגדה עילות גירושין שבשלהם פסק בית הדין כי מן הראוי שהצדדים יתגרשו (ודוק: לא מפני העדר הסיכוי לשלום בית אלא מפני האחריות שיש לאישה למצב זה והתנהגותה המצדיקה גירושין), אלא שאין העילות שנגדה מספיקות לחיוב גט לבין מקרה שבו אין עילת גירושין נגד האישה – את המקרה שהיה לפנינו אבחנו כשייך לסוג הראשון שלגביו לטעמם יש לפסוק כדברי הרא"ם (עיי' שם בהרחבה), אך האם כך הוא במקרה שלפנינו? כאמור, בית הדין האזורי לכאורה אינו סבור כך וככל שמבקש המערער לשכנע כי כך הוא עליו לשטוח טענותיו לפני בית הדין האזורי ולבקש כי יפסוק בהן.

טעם נוסף שכתבו שם לפסוק באותו מקרה כשיטת הרא"ם הוא כי באותו מקרה, כך קבעו, היה לאישה מניין להתפרנס מכוחה של חלוקת הרכוש, והפסקת חיוב המזונות לא יצרה כפייה לגירושין בפועל – נראים הדברים מפסק הדין כי אף לדעתם לא די בטעם זה לבדו כדי לפסוק כדעת הרא"ם, אבל אפילו היה די בכך הרי בענייננו שבו חלוקת הרכוש בפועל מעוכבת – ספק גדול אם יש מקום לטעם זה (וטענות המערער על הונה של משפחת המשיבה לא זו בלבד שלא הוכחו לפנינו אלא שגם לא בהכרח שיוכלו לסייע, וכפי שהערנו בדיון כי אין האישה יכולה "לאכול", ודאי לא בטווח המייד, את קירות נכסי הנדל"ן ואת המניות).

עוד הוסיפו כי יש מקום לפסוק כשיטה זו במקרה – וכמוהו היה לדעתם המקרה שהיה לפנינו – שבו אין האישה מעוניינת כלל בבעל, גם אם באשמתו, ולמעשה הצדדים 'מורדים' זה על זה. וגם כאן, בענייננו אולי נכונה המשיבה עקרונית ובתנאים מסוימים לגירושין בהכירה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בחוסר הסיכוי הנראה לעין לשיבת בעלה לחיקה, אולם לא הוכח ולא נקבע – והדיון בטענה כזו ככל שישנה הוא כאמור בבית דין קמא ובמסגרת תביעת הגירושין – כי אינה מעוניינת בבעלה, קרי כי אף אם יקרה הנס והלה ייטוש חיק זרה וישוב לאשת נעוריו תנעל היא את דלתיה לפניו. לו היה מוכח כך אולי היה מקום לומר כי שוב אין הצדקה לחיבו במזונותיה (אף שלא תהיה תימה ולא טענה עליה על סירובה), אך כל עוד לא הוכח כן – מאן דכר שמיה של טעם זה?

לסיום הסתייעו בפסק הדין האמור בשיטתו של הראשון לציון הגר"ע יוסף זצ"ל שסבר כי אכן יש מקום לפסיקה על פי האפשרות לטעון 'קים לי' כדעת הרא"ם. אכן גם הם לא סמכו על טעם זה ולולי שאר הטעמים שכאמור לעיל לא נאמרו בנידוננו, ואף לעצם הדבר נעיר כי כבוד גאונו של הגר"ע יוסף זצ"ל במקומו מונח, אבל הלוא גם הם הודו כי רוב בתי הדין ובכללם גאוני עולם אחרים ולמשל, כפי שציינו בעצמם, הגרי"ש אלישיב זצ"ל פסקו אחרת.

ונוסיף כי לאחר שפשטה ההוראה במשך שנים רבות בבתי הדין שלא כרא"ם יש מן התימה על דברי הגר"ע יוסף שהרי אין ל'קים לי' מקום נגד הוראה שפשטה וסוגיין דעלמא, וגם אם בדורות קודמים היו פוסקים שסברו כרא"ם או נקטו שיש לומר 'קים לי' כמותו – ועליהם נסמך הגר"ע יוסף – אין מהם ראייה לאחר התפשטות המנהג כאמור.

ולא זו אף זו, כל מעיין בצדק יראה כי באותם מקומות ועדות שפשטה אצלם תקנת 'חרם דרבנו גרשום' אכן פשטה כבר מאות בשנים ההכרעה שלא כרא"ם (והפוסקים שנקטו כמותו בארצות אלה היו מעטים מאוד, ואף אלה שנקטו שאפשר לומר 'קים לי' כמותו יחידים היו, ורוב הפוסקים נקטו שאף 'קים לי' כמותו אין לומר ומהם שאף דנו את הפוסק כמותו כ'טועה בדבר משנה'), וכלפיהם ודאי שקשה מאוד להצדיק טענת 'קים לי' כמותו (והצדדים שלפנינו הם בני עדות אלה).

ולא עוד אלא שאף אם נניח כי מעיקר הדין – לו היה חיוב המזונות מושתת רק על תקנת חז"ל וללא התחייבות מפורשת – היה מקום ל'קים לי' זה, הרי ששעה שהחיוב מושתת גם על התחייבותו המפורשת של הבעל בכתובה "אפלא ואוקיר ואסובר ואיזון ואפרנס ואכסי יתיכי" יש לפרשה בהתאם למנהג שבאותן עדות ומדינות, היינו כהתחייבות לכל אלה כל עוד לא יתגרשו הצדדים בפועל ולא יפסק חיוב גירושין, ולרבות מצב שבו הבעל מבקש לגרש את האישה והיא מסרבת, כל עוד אין עילות לפסק דין לגירושין נגדה. וכעין זה כתבו אף בפסק הדין האמור בהערה, בפרק שעסק בעיקר דין תורה כי "יש מקום לומר, שעל אף שמדין תורה יכול לגרשה שלא ברצונה, ומהיכי תיתי להשאיר את חיוב המזונות [...] ביחס לחיוב המזונות שמקורו בהתחייבותו שלו בתחילת נישואיו, 'אנא אפלא ואוקיר וכו', נכלל גם השארת החיוב ככהאי גוונא עד לסידור הגט בפועל" – וכך מכל שכן לעניין החיוב לאחר התקנה ונוכח המנהג שוודאי יש לפרש בו את ההתחייבות בהתאם להם.

והאמת יורה דרכו כי אף לגבי הגר"ע יוסף זצ"ל עצמו לא ברור לגמרי אם סבר שבכל מצב יש מקום לפסיקה על פי סברת 'קים לי' זו או שצירפה רק במקרים שבהם היו עוד טעמים לפטור את הבעל מן המזונות, שכן יש מפסיקותיו שנראה מהן שלא סמך על סברה זו לבדה.

ועיין עוד גם לעניין זה ולכלל העניין של חיוב המזונות במצבים אלה ושל שיטת הרא"ם בפרט במאמרו של הגר"צ אשכנזי בספר כנס הדיינים – תשע"ב, שהוזכר גם בפסק הדין האמור.

ונוסיף ונעיר גם כי אף אם פסיקה שונה המבקשת להיסמך על סברת 'קים לי' כדעת הרא"ם וכו' מצויה בתוך המתחם האפשרי ואינה 'טעות', פסיקה כשל בית הדין האזורי שבנדון דידן שלא נהג כך אלא במנהג רוב בתי הדין ורוב הפוסקים, ובפרט בנוגע לבני עדות אלה – ודאי ש'גם' היא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אפשרית ואינה 'טעות', אף אנו סבורים כמותה, ולמצער – אף לו לא היינו פוסקים כמותה בעצמנו – ודאי שלא הינו יכולים לקבל ערעור עליה ולקבוע ש'טעות' היא.

ברי אפוא כי אין מקום לקבל את הערעור ולפטור את המערער ממזונות המשיבה בנסיבות שלפנינו.

סוף דבר

- א. הערעור נדחה.
  - ב. פסק דינו של בית הדין האזורי שלפיו כל עוד לא התגרשו הצדדים ולא ניתן פסק דין המורה על גירושיהם גם בניגוד לרצון המשיבה חייב המערער במזונותיה – במקומו עומד.
  - ג. הערובה להוצאות המשפט שהפקיד המערער בתיק זה – תועבר למשיבה כתשלום בעבור הוצאותיה.
  - ד. פסק הדין מותר בפרסום בכפוף להשמטת פרטיהם המזהים של הצדדים.
- ניתן ביום כ' באדר התשפ"ג (13.3.2023).

הרב מיכאל עמוס

הרב שלמה שפירא

הרב אליעזר איגרא

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה